

0311

A MAGYAR HÍRLAP HÉTVÉGI MELLÉKLETE
2017. MÁRCIUS 11.
SZERKESZTETTE: PETÁN PÉTER
MŰVÉSZETI VEZETŐ: SALÁT ZALÁN PÉTER

A h o n é r t'

Madách Imre: Nem féltelek hazám!

*Bár ellened tör frigye zsarnokoknak,
Bár ellened tör irigy szolgálhad,
Földönfutó népek megostromolnak,
Mint tengerár, megállsz, ha szikla vagy.
Nem féltelek hazám!*

*Eldültél volna, mint cser a viharban,
Ha a végzet nem nézett volna ki,
Hogy élj: nem törtek meg véres csatákban
A balszerencse századévei.
Nem féltelek hazám!*

*Ameddig áll Branyiszkód kőrakása,
Mint órjás harcaid emlékjele,
Regét mond róla a Kárpát vadásza
S viharként leng rajt hősök szelleme.
Nem féltelek hazám!*

*Ameddig látom alföld rónaságát,
Felette multak délibábja kel,
Szent vér hizlalja lengő dús kalászát
És tápot a test, lélek benne lel.
Nem féltelek hazám!*

*Az ősi bűn küldött ránk sujtoló kort,
A lánc helyét csak szent vér mossa le:
Hogy a jobb gyermek győzzön, Mózsés elhalt
A pusztában s egy nemzedék vele.
Nem féltelek hát hazám!*

Levelek tündérbája

Ládába rejtett történelem

Milyen hihetetlen! Annyi év múltával is előkerülnek olyan dokumentumok az 1848–49-es szabadságharc idejéből, amelyek a március 15-i évfordulón megdobogtatják a szívünket. A véletlen vezetett Mihály Elek honvéd őrnagy dédunokájához, Halmágyi Sándorhoz, aki rendelkezésemre bocsátotta az őrnagy Bod Annával való levelezését. Ennek köszönhető, hogy most megoszthatom az olvasóval a levelek tündérbáját. És bár szomorúan végződik a történet, a két fiatal szerelme – évtizedek múltával is – élni tanít.

– A legizgalmasabb kérdés: hogyan kerültek elő a levelek? – faggattam Halmágyi Sándort.

– Erre vonatkozóan itt egy levél, amelyet rokonom, a híres festőművész és művészetpedagógus Mihály Pál [1899–1988 – a szerk.] juttatott el hozzám az 1848–49-es levelek másolatával együtt. Mihály Elek honvéd őrnagy apja törvényszéki elnök volt Szilágysomlyón, s az ő testvére Mihály Palinak az ükapja. Mint ahogy a törvényszéki elnök nekem is ükapám. Ebben a bizonyos levélben egyebek mellett azt írja Pali: „A leveleket 1962 márciusában adta nekem az akkor Miskolcon, a Mikes utca 2. sz. alatt élő Kóródy Lajosné, született Szabó Ida

tanárnő, aki a levélkeget a házuk padlásán lévő ládában találta. A láda mostohaanyja első férjének, Mihály Ödön gimn. tanárnak a hagyatéka volt.” Pali 1988-ban halt meg, az eredeti levelek tudomásom szerint nevelt fia birtokába kerültek.

– Mit tudunk Mihály Elekről és Bod Annáról?

– Mihály Elek Kun Gergely grófnál volt uradalmi tisztt, később ugyanitt tanító. Haza nem járt, tudniillik kissé léha élete miatt édesatyja kicsapta otthonról. Bod Anna Bod Péter református püspök ükunokája. A püspökről tudjuk, hogy Bethlen Gábor fejedelemsege alatt az első nagygyeddi kollégium igazgatójaként működött. Bod Anna apja, Bod József református lelkész volt Bályokon, s ott ismerkedett meg a két fiatal. Mihály Elek 1845-ben vette el feleségül az akkor tizenhat éves Bod Annát. Az esküvőn Kun Gergely gróf volt a tanú, és Bod József eskette össze őket, minekutána a szilágysomlyói elnök is megbocsátott a fiának. Az esketési anyakönyv kivonatának 1939-es másolata is a birtokomban van. Kislányuk, Paulina, az én nagyanyám 1848-ban született. Tőle hallottam aztán legendás hírű dédapámról és dédanyámról, az egész családról. „Olyan

dédapátok volt néktek – mondta nekünk, gyerekeknek –, aki erős vérű bohémnek született; az érettségi után füttyült mindenre, s édesanyja többszöri intése ellenére sem hagyta abba a mulatozást, a borivást mindaddig, amíg Bod Anna iránt holtig tartó szerelemre nem gyulladt.”

– A kis Paulina nagyon sokszor szerepel a levelekben.

– Ő volt a szemük fénye, akit 1849 őszén, az oláhdulás idején egy kiszáradt kútba rejtettek. Én tudtam, hol van ez a kút Szilágysomlyón, most is odatalálnék. A régi Báthori-vár tövében volt a mi családi fészünk, egy L alakú, kastélynak csúfolt épület. [A várat Báthori Zsigmond emeltette 1597-ben. Szilágysomlyó ugyanis a Báthoriak somlyói ágának volt a székhelye – a szerk.]. A dédapám kardja a padláson volt felakasztva, azzal játszottunk mi, gyerekek. Gyakran kimentünk a Báthori-várhoz, s ott futkostunk kedvünkre. Az összes unokák ott voltak Paula nagymamánál, akinek tizenhárom fia, egy lánya és kilenc unokája volt. A nagymama ragaszkodott mindnyájunkhoz. Egyszer azt mondta: „Na, gyertek ide, gyerekek! – Apró kölykök voltunk. – Ebbe a kútba dugott el engem An-

na dédanyátok.” „Hát, hol van az az Anna?” – kérdeztük. „Elment megkeresni a ti dédapátokat...” „És megtalálta?” „Még ma is keresi, ha már meg nem haltak” – felelte. Mindent akartam tudni a családról s ezért, már felnőtt fejjel, sokat kerestem az őseimet. Így találtam rá Mihály Palira is.

– Mi a magyarázata annak, hogy az első levél kelte, 1848. szeptember 3. után 1849. február 2-ig nincs írásos dokumentum Mihály Elekről és feleségéről?

– Nagyon egyszerű, tudniillik ez idő alatt a férj, mint nemzetőr főhadnagy családjának székhelyén, Szilágysomlyón teljesíti honvédtiszti szolgálatát, és csak 1849. február elsejével, Dobai ezredes székely dandárparancsnok felhívására megy Tasnádra, hogy ott átvegye csapatbéli honvédtisztként a székely harcosok egyik századát. Ettől kezdve azonban sűrűn váltogatják egymást a levelek, és Mihály Elek mozgása pontosan nyomon követhető ekképpen: Nagyváradszántó–Szántó–Nagykároly–Debrecen–Balmazújváros–Kecskemét–Pest–Kecskemét–Tótkomlós–Dorozsma–Szilágysomlyó–Kolozsvar–Szilágysomlyó–Zsibó... Arad (?)...

folytatása a III. oldalon

„Vívj és harcolj Elek az édes hazáért, / S véred se kíméld szabadításáért,
/ S mikor már honunk megmentve léssen, / Repülj! Ölelő karok várnak készen. / Úgy van!
E szavak hangzanak fülemben, / E szavak öntenek friss vért ereimbe...”

FORRÁS: ANNE S. K. BROWN HADTÖRTÉNETI GYŰJTEMÉNY - FREISAUF (ARTIST), RAUH J. (LITHOGRAPHER)

Mihály Elek honvéd őrnagy és Bod Anna lányát, Paulinát egyéves korában, 1849 őszén, az oláhdúlás idején egy kiszáradt kútba rejtették. A róla fennmaradt fénykép nagymamakorában készült – tizenhárom fia, egy lánya és kilenc unokája volt.

FORRÁS: MH

Ládába rejtett történelem

folytatás az I. oldalról

– Mennyire vett részt a harcokban?
– Nem vett részt a harcokban, de örök jövősmenés volt az élete. Hol ide rendelték, hol oda. Bona Gábor írja 1983-ban megjelent Tábornokok és törzstisztek a szabadságharcban című könyvében: „Mihály Elek honvéd őrnagy: 1808-ban született Nagybányán. Vagyontalan nemesi származású magyar. Kiszolgált őrmester (1827–1844), tanító. 1848. IX. 11-től honvéd hadnagy, nemzetőr, segéd-tiszt Kraszna megyében. 1849. I. 17-től százados az ugyanitt szerveződő 67. zászlóaljnál. V. 2-án áthelyezik a kecskeméti újontelepre, VII. 16-tól (14-től) őrnagy, az újonnan alakuló 130. zászlóalj parancsnoka. Aradon sorozóbizottság elé állítják (1849. X.)” Van itt egy érdekes dolog, amit a könyv szerzője nem tudhat, hiszen nem ismerte a leveleket. Amikor Bemet visszaszorították, és jöttek az oláhok, Mihály Elek hazament néhány napra a családjához, majd találkozott az egységével, és elindultak Csucsra felé. Arra a részre igyekezett, amely még nem volt orosz megszállás alatt. Akkor már elterjedt, hogy több helyütt letették a fegyvert. Azt vettem ki a levelekből, hogy ő semmiképpen nem akart megalázkodni. Azt írja, hogy a lakosság jobban félt az osztrákoktól, mint az oroszoktól. Amikor értesült arról, hogy Görgei és az utóvédek mind Világos felé húzódnak, ő megkerülve Nagyváradot mindenképpen azon volt, hogy a csapatát összetartsa.

– Hogyan jutottak el egyik helységről a másikba a levelek?

– Egyebek mellett sőt szállító kocsikkal, amelyek Szilágysomlyón mentek keresztül. Még a sóhivatal eredeti pecsétjének nyomai is megtalálhatók némelyik levélen.

– Véleménye szerint melyek a legszebb levelek?

– Amelyek a hazafiságról és a szerelemről árulkodnak. Szinte lángolnak a sorok a szenvedélytől.

*

1. levél (a férjtől)

„Pesten, Szeptember 3-dikán 1848-ban. Levelemet csak jó édes Anyád olvassa... Szeretett kedves Angyalom! Tegnap délben bocsátám feléd leveletem, s ím estve 6 óra tájban találkozik Báró Huszárral, aki éppen azon pillanatban érkezett ide: – tüstént bemutatá a báró nagy megyei pecsétes levelét, amelyben ő a megyei választmány által őrnagynak, én pedig melléje, igen nagy dítséretekkel halmozva, hadnagy segédtsíztnek vagyok ajánlva. Leírhatatlan volt szívem öröme, hogy én azon szép ajánlatra bizonyosan elnyerem azon állomást,... melyről álmodoztam...”

2. levél (a férjtől)

„Tasnádon, Február 2. 1849-ben. Egyetlen Annám! Éppen az őrmesterem menvén Somlyóra, ezen különös alkalmat használni akartam, hogy téged tudósítsalak, s egyszerismind meg is kérjelek, – hogy te is engem tudósítani el ne mulasszál... Légy víg és megnyugodt – imádkozz a hazáért és érettem – viseld jó gondját az én egyetlen drágaságomnak, és hidd el, hogy a jó Isten dolgunkat bizonyosan a mi javunkra fogja igazítani... vagyok holtig hív szerető férjed, Elek.”

3. levél (a feleségtől)

„Sz. Somlyón, 4. Február 1849. Szeretett kedves jó férjem!... De ki írhatja le örömemet... mind rólad, mind pedig édes hazánkról. Hála köszönettel tartozom hát én néked kedves

jó férjem azon jóságodért, hogy engemet kedves leveleiddel gyakran tudósítasz...” [Aláírása mindig úgy végződik, hogy:] „A téged igazán szerető nőd: Bod Anna.”

7. levél (a férjtől)

„Nagy-Károly Márt. 1-sőjén 1849-ben. Egyedüli kincse életemnek!... tsakugyan oda hagytuk Szántót, elindulánk tegnap reggel 7 órakor, és elébb Tasnádra menve a zászlóaljhoz, és így igen nagy kerülő utat téve, nem elébb, mint tegnap estve 5 órakor érhezhetnénk meg ide, Károlyba; – utunk sok helyen a posványosság miatt nagyon rossz volt, persze az egész utat gyalog tettem meg, magam jöttem a zászlóalj élén, legelő az első csapatnál; – bizony!”

13. levél (a feleségtől)

„Sz. Somlyón, 14-dik márczi. 849... Szeretett kedvesem, mostani érzelmeimet leírni lehetetlen, leveledet ma legalább tízszer elolvastam, amíg végig tudtam becsületesen olvasni, mert hiába akartam könnyeimet visszatartani, nem lehetett, és most is alig tudom ezen szavakat írni, mert még a kezem is reszket, annyira el vagyok érzékenyedve. De meg fog engem nyugtatni azon gondolat, hogy te édes hazámért küzdesz, amelyért élni, halni, ditsőség, s igaz, hogy most minden igaz magyar tartozik oltalmazni hazáját, amely nagyon sok veszéllyel van körülvéve... nem hiszem, hogy oly kegyetlen legyen a sors, hogy két egymásért olyan forrón dobogó szívet... elválasszon. Bízom én a jó Istenben, hogy eljön azon óhajtvárt kedves idő, amelybe egymás karjai közt csendesen fogjuk élvezni az élet örömeit, és a mi kis ártatlan leányunkban gyönyörködhetünk... Adjon az Isten erőt karjaimba és jó egészséget, hogy én a győzelem koszorúját fedjedre téve büszkén mondhassam a világnak, hogy az én férjem is harcolt a haza szent ügye mellett, amely szentül hiszem, hogy meg is fog lenni. Óh, mily nagy lesz az örömünk majd a viszontlátáskor, előre képelem, amidőn az én kedves kis leánnyommal elébed mehetünk.”

[Ehhez a levélhez írta a férj édesatyja az alábbiakat.]

„Édes Fijam! Az Isteni gondviselésnek irántadi végzéseibe látom azt besorolva, hogy te is a kedves haza szabadsághartzába részt végy – bízzál azért teljes hittel benne, s hidd el, hogy az érdemlett jutalmad megnyerésével fog Ő tégedet, a hű és kedves családod körébe visszavezérelni – tsak arra kérlek, hogy nagyon is érzékeny nődnek oly nagyon is érzékenyítőleg ne írj; mert rossz leszen a következtetése. – Ő szüntelen sír, ezzel magának is árt, de árt gyermekének, mert a bú és szomorúság fejét megrontja, Paulinád el fog betegedni... Ezzel Isten oltalmába ajánlak. Édesatyád: M. E.”

15. levél (a férjtől)

„Nagy-Károly, Márt. 9. 1849... Az én édes szüleim kezeit ezerszer alázatosan csókolom. Mondd meg nekik, hogy szüntelen sok hibámért megengedni méltóztassanak, mert én azokat valójában tiszta szívből megbántam, és kísérjenek lépéseimben az ő hathatós fohászaik és áldásaik.”

16. levél (a férjtől)

„Debreczen, Márt. 13. 1849... Kossuthal nem találkoztam, mert ő a táborba ment, bizonyosan azon hiányt és elégtelenséget, amelyet Dembinszki okozott – helyrehozni... Dembinszki itt van Debreczenben, általános beszéd, hogy nem vezérnek való.” [Az elégedetlen tiszték Görgei Artúr és Klapka György vezetésével március 3-án Tiszafüreden Dembinszky távozását követelték, majd önhatal-

múlag le is váltották a serege éléről. A tiszafüredi zendülés néven elhíresült esemény után, a lefolytatott vizsgálat alapján Dembinszkyt felmentették beosztásából. Más kérdés, hogy később újabb parancsnoki beosztást kapott.]

18. levél (a férjtől)

„Balzam Újváros, Márt. 15. 1849... Mi minek utána az egész zászlóalj számára fegyvereket kaptunk, indulunk innen a Görgei tábora első osztályába, vagy lehet, hogy Tokaj felé. Most fő cél erőnk nagyobb részét összpontosítani, és az ellenséget nagy erővel megtámadni; se-regeink nagy része már a Tiszán átkelt, mink is fogjuk őket nyomom követni. Damjanits tábornok a maga seregeit Szolnoktól visszahúzta, ezt pedig azért tselekedte, mivel Windischgrätz nagyon megvert seregeit újra összegyűjtve, egyszerre három felől akarta a Damjanits kisebb seregét megtámadni, ami ha neki sikerül, akkor megsemmisítette volna. De az okos vezér ezt jó előre kipuhította, és seregét biztos, előbbi erős állásba – a Tiszán innenre – visszahúzta. Perczel tábornok újra sereget veszen és Szeged felé fog nyomulni a ráczok ellen. Ő ottan könnyen fog a ráczokkal bántani...” [Írja még, hogy a felesége részére most pecsételi le a becsomagolt 70 pengő forintot, és a kis Paulinának ugyanennyit.]

19. levél (a férjtől)

„Balzam Újváros, Márt. 17. 1849... Dolgom semmi sincs, üres magányos óráimban hozom létre e silány verset, mely nekem egészen körötökbe képzelvén magamat – szellemileg a legérdesebb elfoglaltatást és élvezetet okozott. Egyébként az egész silányság, csak egynehány perc szüleménye, de édes meggyőződés az nekem, hogy te ezt édesem, kedvesen veszed.

Az én elfelejthetetlen Annámhoz és Paulinámhoz!

[...] Vívj és harcolj Elek az édes hazáért, / S véred se kíméld szabadításáért, / S mikor már honunk megmentve leszen, / Repülj! Ölelő karok várnak készen. // Úgy van! E szavak hangzanak fülemben, / E szavak öntenek friss vért ereimbe, / S ezek vezérelvén minden tettemet, / Küzdök, hogy Annám szeressen engemet.”

24. levél (a férjtől)

„B. Újváros, Márt. 21. 1849... Kevés kivétellel minden férfinak keresztül kell menni a bolond esztendőkön, és aki ifjúságában azokon keresztül nem esett, úgy az öregségére bolondul meg. Márpedig a vén bolondnál valami borzasztóbb nem lehet és én hála Istennek, ifjúságomban menten keresztül a bolond esztendőkön.” [Így filozofál, és még hozzáteszi, hogy ő pedig ebben vissza nem esik.]

25. levél (a feleségtől)

„Szilágysomlyón, Márczi. 22-dikén 1849. Egyetlenegy felejthetetlen jó férjem!... Tegnap kapám meg három kedves leveledet, az egyikben azon dicsőséges verset, amely a te igaz tiszta szívednek a szüleménye, és nekem oly kedves, hogy azt mindhalálig megfogom tartani, és még a sírban is velem fog nyugodni és vele a te imádni való emlékezeted.”

28. levél (a feleségtől)

„Somlyón, 26-ik Márczi. 1849... Hála a mindenek urának és a babér az öreg Bem fejére. Mondhatom édesem, hogy oly nyugodt vagyok, mert magyar dolgaink jó fordulatot vettek.”

29. levél (a férjtől)

„B. Újváros, Márt. 28. 1849.” [Közli, hogy Mészáros Lázár hadügyminiszter a zászlóaljhoz egy németül írott parancsot küldött.]

„A sok ide tett panasz következtében a 67. zászlóalj ezennel három részre eloszlatik. Az elosztás úgy történjen, hogy minden részben egyenlőek légyenek: magyarok, oláhok, svábok és tótok. Hogy ezen három részek hová fognak rendeltetni, arról a zászlóalj a parancsolatot a napokban megkapja...” [Hogy a rendeletet mi okozta, azt senki sem tudja – írja –, csupán sejtik, hogy az egyik ok: az oláhok már január óta nem megbízhatók, és kb. 300-an megszöktek a ruhával és a felszereléssel. Újvárosról azonban még senki sem szökött meg, mert az ott lévők Kraszna és Közép-Szolnok megyeiek, és így gyávák a szökéshez. A másik ok az volna, hogy a tiszték egymás közt összeférhetetlenek, és egymást jelentgetik fel! Ehhez még hozzáteszi, hogy neki senki sem ellensége, mindenkivel jóban van, mert „sem nagyon távol, sem nagyon közel” nem enged magához senkit. Egyébként nem tartja ezt valósnak, s ha mégis így van, akkor a tisztikart kellene csak feloszlatni. A harmadik ok egyesek szerint az, hogy az őrnagyok már gyakran sürgették az oláhok leváltását. Senki sem tud bizonyosat, de a parancs megszügyenítő. Viszont a parancsnak van jó oldala is, mert megszabadulnak a rongyos lábbelitől, a ruházattól és felszereléstől, de az oláhoktól is, „akik csakugyan kedvetlenül szolgálnak”.]

40. levél (a férjtől)

„Ketskemét, május 9-kén 1849...” [Mihály Elek beszámol a nagy szegénységről, amely Kecskeméten fogadta, ahol alig van Kossuth-pénz, csak német 1 és 2 forintos, de az sem egészben. Ugyanis a 2 Ft-os bankot nyolc részre vágják, és annak egy része 15 pengő krajcárnak felel meg. Nincs ott még katona sem, „de majd ad ide a magyarok Istene magyar pénzt eleget, ha az újoncok gyűlni fognak”. Addig nem megy fel Pestre, amíg Budát, a várat nem vívják meg, „az pedig pár napok alatt meglesz!”]

41. levél (a feleségtől)

„Szilágysomlyón, máj. 18. 1849.” [Bod Anna nagyot derül azon, hogy Kecskeméten a bankot szétdarabolják. Sajnálja Pestet, hogy éppen virágzásában rombolják le. Elég nekik, ha a férje ezentúl egy újságra fizet elő, csak az éppen ne az „Esti lap” legyen, mert az bizony nagyon silány. A kislányuk himlőoltásáért írt Zilahra, dr. Bereczky orvosnak, s ha visszaír, átviszi Paulát. Örvend a férje gondosságáért, és úgy véli: „Kedves férjem figyelme mindenre kiterjed”...]

42. levél (a feleségtől)

„Sz. Somlyón, június 7-dikén 849. Szeretett kedves jó férjem!... Alig vártam már, hogy tőled levelet kapjak, mert mindenféle gondolatok kezdettek nyugtalanítani, hogy hátha te is ott voltál a Budai ostromnál; annál is inkább, mivel egy itt lévő kapitánynéknak is elesett a férje, tehát az ezen való gondolkodás nekem oly rossz állomlításokat tsinált. Oh be megbecsülhetetlen egy dolog az a posta... Írjál nekem édesem arról, hogy micsoda véleményed van néked a muszka bejövételéről, és hogy miképpen áll most a magyarok dolga... amit te nekem mondasz az én előttem szent, amire szokták mondani, hogy az embert a hite tartja meg...” [Befejezésül élcelődik a férjével:] „...vigyázz lelkem, nehogy valamelyik szép kecskeméti nőt Annának képzelj, mert ha olyan volna is, de hidd el, hogy a szíve nem olyan volna, mint a te Annádé, aki egész életében csak hív Elek-jéért lángol...”

folytatása a IV. oldalon

Ládába rejtett történelem

folytatás az III. oldalról

47. levél (a férjtől)

„Thot Komlóson Július 19. 1849...” [Arra kéri feleségét, hogy levele kézhez vétele után azonnal tudósítsa a következő címen:] „A 130. honvéd zászlóalj parancsnoka: Örnagy Mihály Eleknek: Hosszúpályin, Váradon keresztül, Thot Komlóson vagy a Szegedi táborba.” [Soraiból kitűnik, hogy súlyos beteg volt időközben; kolerában szenvedett. Mint zászlóaljparancsnoknak új zászlóaljat kellett alakítania, amely 533 oláh, 310 magyar és 71 német ajkú legényből áll. Sajnos a tisztek közé nem tudott régi és hazai ismerősöket kinevezeteni, csupán idegeneket, de azok nagyon becsülik őt. Az örnagy kinevezésére egyébként július 16-án kerül sor.]

49. levél (a férjtől)

„Dorozsma, Szeged mellett, Július 25. 1849. Imádozt egyetlennel Annám! Holnap Angyalom a te neved napja van, s ha már a sors megtagadta, hogy karjaid között élvezhessem, legalább a tisztjeim körében üríthetjük rád a poharat...” [Megírja, hogy a nagy drágaság miatt örnagy felszerelést nem vesz, hiszen összes vagyona 200 egynéhány pengő forint. De később mégis így medítal:] „...veszek az országtól 500 pengő forintot kölcsön és ha békeség lesz, rendre-rendre holnaponként 50 pengő forintot visszafizetek. Így tettek min-

den örnagyok. Ne aggódj édesem, mert a haza köteles harcosairól gondoskodni.”

50. levél (a férjtől; éspedig az utolsó, amely megmaradt az utókornak)

„Kolozsvar, Augusztus 11. 1849... A muszkák tehát mondás szerint mintegy 600 és egynéhány lovas, folyó hó 8-án este Hagymádfalvára jöttek, 9-én mentek Telegdre és ugyancsak 9-én délután 3 órakor már Élesden voltak, és 10-én jöttek Nagyváradra. Azon innen a Királyhágó tetőig a magyarok által tavaly épített favárat körülrahták fával és szalmával, és tele rakva azt learattott gabonával, leégették. Azután a székely vadászok eléjük menvén, a Királyhágótól őket visszaverték. Hogy most azok hová mentek, azt nem tudom, de remélem, hogy az innen elvonultatott székelyek és ágyúk fel fogják őket tartóztatni, és nem fognak a Királyhágón túl jönni. Adja Isten, hogy legalább csak Váradig verjék vissza őket, mert akkor én tüstént folytathatom utamat.” [A címzés a következő:] „Örnagy Mihály Elek nevének, Bod Annának a legtisztább szeretettel. Szilágy-Somlyón.”

51. levél (a feleségtől, az utolsó, amely fellelhető volt)

„Sz. Somlyó, augusztus 24. 849. Szeretett kedves jó férjem! Ámbár mindig biztat a remény, hogy ma vagy holnap haza fogsz jönni, de azért nem tudva bizonyosat, nem mulaszthatom

ezen jó alkalmat, hogy hozzád édesem egy néhány sort ne küldjek... Óh, de mennyi sok hírek vannak! Már mint bizonyosat, azt is beszéljük, hogy a Dembinszki tábora is szétesett... Bár csak dölne el valamire, mert a drágaság napról napra nő... Szóval olyan világot élünk, amiről még csak álmodni sem tudott az ember. Ma volt nálam Csengeri és mondja, hogy Bályokon is 6 muszka. Az udvarban voltak megszállva. Este érkeztek és reggel elmentek. Rendelést tettek, hogy marhát, szénát, búzát és zabot szállítsanak Váradra, amit tüstént teljesítettek. Tegnap ment itt keresztül egy kékesi nevezetű magyar generális és egy muszka tiszt. Ők együtt mentek Görgeihez a Dezi táborból. Azért vitte magával a muszka tisztet, hogy bátran mehessen mindenig. Jó Atyád beszél velük németül, és azt mondták, azért mennek, hogy Görgeitől magától tudhassák meg a dolgok miként állását. Szerdán megjött a posta Debrecenből. Jött alföldi hírlap és nekem is egy szegedi lapom. De persze hogy régi még, abban Görgeit az égig magasztalják... Isten veled szeretett férjem, minden órán várom hazaérkezésedet. Remélem, nem fogok csalatkozni, mivel nem úgy mentél el, hogy ottan maradj. Csókollak ezerszer kis Paulinámmal együtt, vagyok holtig igazán szerető nőd, Bod Anna.” [Cím:] „Örnagy Mihály Eleknek szeretettel Zsibón.”

*
– Mit tudhatunk még az ezután történelekről? – kérdeztem Halmágyi Sándort.

– A feleség ezen utolsó fellelhető levelének címzése mutatja, a férj Kolozsvárról nem tudott keresztül menni az orosz csapatok által elfoglalt területeken, és visszament rövid időre Szilágyosomlyóra, ahonnan Zsibóra igyekezett, mert a székely katonaság itt még tartotta magát, és itt települt meg a kancellária is. Hogy innen hogyan került tovább Itáliába Mihály Elek dédapám, arra dokumentum nincsen. Azt Bona Gábor is megemlíti a könyvében, hogy Olaszországba került, de aradi lefokozásáról is ír, s hogy Mihály Eleket Itáliába küldték. A családban az a fáma járta, hogy nem küldték, és nem is fokozták le, önként lépett szabad földre. Talán mert Kossuthal akart találkozni, de az is lehet, hogy belépett Garibaldi szabadcsapatai közé. És írt Bod Annának, hogy menjen utána, vagy a feleség magától ke-rekedett fel, mert üzte-hajtotta a halálos szerelem. Nem tudjuk. Csak találgatunk. Ezen a ponton teljesen megszakadtak a nyomok. Csak kislányuk, az én nagyanyám, Paulina maradt itt – árván. A bánffyhungyadi temetőben az egyik sírhalom az övé, amelyre – ha lehetőségem nyílna – odatennék egy szál virágot.

KŐ ANDRÁS

Mikszáth Kálmán: Magyarország lovagvárai (30.) Krasznahorka

Az 1889-ben írt gyűjtemény 1926-os Révai-kiadása alapján

Tótul azt jelenti: „gyönyörű erdőcske”, hanem ez a név nem illik rá, mert egy mészkősziklás hegyen áll, amely éppen nem tűri meg a fát, hanem kopáron fehérlik messze vidékre.

Hanem kopáron fehérlik messze vidékre.

hanem kopáron fehérlik messze vidékre:

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy gazdag juhász ezen a tájon, de olyan gazdag volt, hogy nem tudott az aranyaival mit csinálni.

A gazdagsága onnan lett, hogy mikor egyszer a nyáját legeltette a Somhegyen, nagy rakás aranyat talált és egy követ. Hazavitte az aranyakat, a követ pedig odaadta a gyerekeinek, hogy játszadozzanak vele.

Később észrevette, hogy a kő éjjel világít.

– Hm, ez jó lesz – gondolta – legalább nem kell fákllyát égetni!

S elvette a követ a gyermekektől.

A követ azonban meglátta nála egy izmaelita s meg akarta tőle venni.

Száz dénárt ígért érte.

– Nem adom a követ pénzért, mert pénzem van, hanem odaadom egy borjas tehénért.

Az izmaelita elhozta a tehenet, de a juhász gyerekei nagyon szerették a követ, hát így szólt:

– Nem adom oda a követ a tehénért sem.

– Hát tudod mit – mondta az izmaelita – egy egész gulyát adok érte.

Szeget ütött most a juhásznak a fejébe ez az ígért s miután ezentúl minduntalan kérték, csalogatták tőle a követ a környéken lakó bérlők, és még messze földről is jöttek evégből hozzá ravasz kalandorok, belátta, hogy a kö-

vet nem tarthatja tovább magánál, mert megölik érte, hanem hát ha már így van, elviszi ajándékba magának a királynak.

Ült pedig akkoriban a trónon IV. Béla.

Ehhez ment a juhász s átadta neki a követ, hogy jó lesz vele játszani a királyi gyerekeknek.

Béla király megörült a kőnek, mert gyémánt volt s olyan nagy darab, hogy ki sem lehetett mondani az értékét.

Nagy tisztelességgel vendégelte a juhászt s tetszésére bízta, hogy kérjen tőle valamit.

– Csak azt engedd meg királyom, hogy hét juhaklot építhessek magamnak a földeidre.

No ugyan ezt a csekélységet miért tagadta volna meg a király a juhásztól?

Hazament a juhász s hét várat épített a talált aranyon, Tornát, Csesznetket, Berzetet, Solyomköt, Pelsőczöt, Szádvárt és Krasznahorkát. Tudom, megörült nekik a király, mert bizony szükség volt rájuk nemsokára.

A juhászt Bebeknek hitták s nevével sokszor, sok száradon át találkozunk a történelemben.

Negyedik Béla óta egész Ferdinándig mindig a Bebek-családé volt Krasznahorka. Együtt támadt e család a várral s míg csak állt, mindig övé volt.

Pedig nehéz harcokat kellett itt vívni nem egyszer. Legnevezetesebb ezek közt, midőn Bebek Ferencet az 1556-iki országgyűlés Ferdinándtól való elpártolásáért számadásra hívta fel; mivel pedig nem jelent meg, száműzésre ítélték s ellene Detrik és Pukheim vezéreket küldték teljes hadi felszereléssel s több mint ötezer katonával.

1556-ban kisasszonyok előtti vasárnapon, a várbeliek kitértek az ostromlókra, szétverték őket s egész Rozsnyóig kergették, ágyúikat és hadi felszereléseiket pedig elfoglalták.

Sokáig is így csúfolták az osztrák-pártiakat országszerte: „Mikor megyünk Krasznahorkára?”

A Bebek után a koronáé lett a vár és királyi kapitányok védelmezték. 1575-ben Andrassy Péter uramat találjuk ott kapitányul, aki Erdélyben valami praktikába keveredett Báthory István fejedelem ő nagysága ellen s miután emiatt rengeteg javaitól megfosztották, ide Magyarországra menekült s itt Rudolf király mint „ideiglenes alkalmazást” adta neki e várkapitányságot.

De az Andrassy-családnak nagyon megtetszett ez a hely s az „ideiglenességéből” olyan „véglegesség” lett, hogy még 1945-ig* az Andrassyaké maradt a máig lakható vár.

Természetes, hogy a megtartása ezentúl se volt kényelmes dolog. A kuruc csaták nem zajlottak le nyomtalanul fölötte sem. Hol a kurucok lötték, hol a labancok, amint ezek voltak künn vagy benn. Kétszer is megcseréldött a szerep!

Egyszer a Thököly ellen küzdő Schulcz tábornok egy álló esztendeig tartotta megszállva nagy haddal s még sem vehette be, míg a vár ura aztán hallotta Thököly bukását, s maga is átment az udvar hűségére.

Jó Rákóczi Ferenc kurucai egy pár év múlva megint csak benéztek s harcoltak benne.

Hanem aztán ez „utolsó” is volt.

Azóta mély csend van Krasznahorkán. A harcok idők jeléül legfeljebb néhány ócska ágyú ásít ott a várfokon, egyike pláne ezzel a bemutatással: „Franciscus Bebek me ferri jussit 1547”. („Bebek Ferenc hozatott engem, 1547-ben”)

Jó is ez a csend ott.

A vár egyik kápolnájában üvegkoporsóban egy szép asszony fekszik fekete ruhában, Andrassy Istvánné Serédy Zsófia. S az a szép asszony mégsem tud egészen elaludni, mégsem tud elporladni.

Csodának mutogatják a holttetemet, mely kétszáz éve már ott fekszik mereven, de azért olyan, mintha tegnap temették volna oda. A ruha elporlad rajta időnkint, új fekete ruhába öltöztetik újra, de nem tud elenyészni, porrá lenni... mintha várna-várna valakire...

* Az eredeti kiadásban: „még a mai napig”.

